

Die uw jeugd vernieuwt als die van een arend

De Reformatie

Weekblad tot ontwikkeling van het gereformeerde leven

Hoofdredacteur wordt hoogleraar

E.A. de Boer ■

In dit nummer

<i>Redactie - E.A. de Boer</i> Hoofdredacteur wordt hoogleraar	325
<i>Kerkelijk leven - J.H.F. Schaeffer</i> Valentijn en het geheim van de liefde	327
<i>Meditatief - A.M. de Hullu</i> Nog 50 dagen...	330
<i>Wandelen met God - K. van den Geest</i> Gebroken	331
<i>Achtergronden - W.H. Rose</i> Verder met het Evangelie van Jezus Christus (3)	333
<i>Opvoeding en Onderwijs - J.J.D. Baas/R. Lieffijn</i> Hoe eigen is de christelijke pedagogiek?	336
<i>Schriftstudie - E.A. de Boer</i> Eenheid, gemeenschap of verbondenheid	339
<i>Lied van de week - J. Smelik</i> Liedboek gezang 330: 'Heb dank, o God van alle leven'	342
<i>Redactie - E.A. de Boer</i> Rectificatie	344
<i>Uit de kerken</i>	

Namens de redactie feliciteren we onze hoofdredacteur, A.L.Th. de Bruijne, met zijn nieuwe functie en zijn ambtsaanvaarding. 'Gelukkig ieder die ontzag heeft voor de HEER!' Het is een geloofsgelukwens waard als een man mag excelleren. En als hij dat in dienst van Christus wil stellen. Zodat de eer voor Hem is.

Ad verzet veel werk om *De Reformatie* wekelijks gevuld te krijgen en in samenwerking met de uitgever te laten verschijnen. En dat naast zijn werk als docent en - de laatste weken - de klus om zijn inaugurele oratie op tijd af te krijgen (en binnen de perken te houden). Hij sprak over 'affect en effect'. Welk verband is er tussen voelen en handelen?

Prof.dr. Ad de Bruijne heeft op maandag 8 februari 2009 het ambt van hoogleraar aanvaard. Eindelijk, want het was allang afgesproken dat hij na voltooiing van zijn proefschrift ook in functie gepromoveerd zou worden. Om de man een veer in zijn hoed te steken? Nee, omdat bij het afscheid van prof. J. Douma uitgesproken is dat het vak ethiek aan de Theologische Universiteit in Nederland een leerstoel waard is. En dus werd iemand benoemd die hoogleraar zou kunnen worden en daartoe de doctorstitel moest halen.

Wit licht en War child

De Generale Synode te Zwolle-Zuid heeft hem benoemd voor onderwijs en onderzoek in de ethiek en de spiritualiteit. Bij zijn inauguratie wilde De Bruijne laten zien hoe deze vakken verbonden moeten worden. Hij begon met een aansprekend voorbeeld: Marco Borsato's *Wit licht*. Een project met film, dvd en optreden moet de aandacht richten op kindsoldaten en het onrecht dat hen wordt aangedaan. Borsato is ambassadeur van 'War Child'. 'Wit licht' is een term uit de wereld van de magie. Door muziek, tekst en lichteffecten worden de emoties van de kijker geraakt. Vervolgens schept Borsato iets als een religieuze ervaring door een stilte te laten vallen en in het Italiaans te zeggen: 'God sprak: er zij licht!' Direct daarna valt het lichteffect om de zaal in extase te krijgen. Tenslotte wordt de kijker opgeroepen de stichting 'War Child' financieel te steunen. Met dit voorbeeld laat De Bruijne zien: spirituele beleving wil tot een ethische daad leiden. Affect heeft effect. Zo zit het in onze cultuur in elkaar. Hoe is dat bij geloven met het hart en de handen?

Affect en effect

Professor de Bruijne ging bij Jonathan Edwards, prediker uit het 18^e eeuwse Amerika, te rade voor de waardering van gevoel. God raakt het hart aan met zijn glorie en brengt de wil van de mens in beweging. Zo wordt bekering werkelijkheid: de heilige Geest gaat diep door ons heen en bewerkt zo vernieuwing. De Bruijne accentueerde hoe belangrijk die 'affectiviteit' van het geloof is, juist om tot ethisch handelen te komen. In het midden-deel van de rede was te horen dat de hoogleraar niet naïef meelift op onze 'gevoeligheid'. Hij liet zien hoe in de psychologie onderzoek naar gevoel gedaan is en drie lagen onderscheiden worden: emotie, stemming en geaardheid. De directe emotie is hevig (en kan daadkracht geven - een gift in euro's. Maar die ervaring zwakt al gauw af (en prikkelt nauwelijks meer tot daden). De stemming van de mens duurt langer, maar kan ook schommelen. Gevoel wordt steviger als het deel van iemands persoonlijkheid wordt: vriendelijk, ontfermend, meelijdend.

Luisteren en gehoorzamen

In het laatste deel van zijn lezing presenteerde De Bruijne zijn bevindingen uit onderzoek naar 'de vreze des HEREN' in de Bijbel. Een kernwoord voor voeding van de spiritualiteit. Het is een gevoel van ontzag voor én aange-trokken worden door de HERE. Een echt gevoel mét een ethische functie. Het gaat niet vooral om voelen, maar om de houding van het kind dat naar de Vader opkijkt en Hem een plezier wil doen. Ik kijk uit naar de beschrijving van dat onderzoek en zijn bevindingen.

Op een bepaald moment liet de orator een beeld zien met vier foto's: Aurelius Augustinus en Jonathan Edwards, Johannes Calvijn en Klaas Schilder. Schilders foto was er een van de kافت van het Engelse boek *Always Obedient*. Het begrip gehoorzaamheid werd door De Bruijne op een positieve manier herijkt. Hij verwees naar de manier waarop in de gereformeerde traditie over 'geloofsgehoorzaamheid' gesproken werd. Ik werk uit: door K. Schilder, ook in de rede waarmee hij in 1934 het ambt van hoogleraar in Kampen aanvaardde. De ethiek hoorde ook bij zijn leeropdracht. Bovendien was hij vanaf 1935 hoofdredacteur van *De Reformatie*, zoals De Bruijne dat sinds kort ook is.

Bidden en werken

Stroopsmeren? Waarom een vergelijking trekken tussen iemand van de statuur van Schilder en de ethicus van nu? Omdat ik in dit felicitatieartikel één punt wil maken, en wel dit: het is makkelijk om *terug te zien* op een, zeg maar, afgerond leven en lovende woorden over onze grote leider te spreken. Terwijl de man - op (deels) dezelfde stoel - die aan het werk is met argwaan gevolgd en met kritiek bestookt wordt. Zijn levenswerk is niet afgerond en hij zoekt in de situatie van nu de weg om zijn vakken uit te werken. Zoals de voorgangers het in hun tijd deden én... met zorg gevolgd werden.

Ja, het is spannend als de kerken jonge mannen veel verantwoordelijkheid geven - op kansel of kathedraal. Het kan erom spannen als zij de lastigste vragen (bijv. rond her-meutiek) of de pijnlijke vraagstukken (bijv. rond echtscheiding) overdenken en opnieuw een antwoord onder woorden brengen, soms naar woorden zoekend. Het is spannend te zien hoe mensen zich in hun vak ontwikkelen. Spannend tot je voor honderd procent weet wat je aan hen hebt (en dan ook weer tegen kunnen vallen). Maar ook ongelooflijk boeiend hoe de Heer mensen zoals wij gebruiken wil. Mensen zoals professor Ad de Bruijne. Gods zegen zij toegewenst!

Eén extra wens: dat de oratie gauw in druk verschijnt! Laat het niet zo gaan als met de rede van die voorganger die z'n tekst verknippte en over de voetnoten van een andere publicatie verspreidde. Zodat niet een vreemde vogel in later jaren (met knipsels uit de prullenbak van de hooggeleerde) de oorspronkelijke tekst gaat zitten reconstrueren.

Dr. Erik de Boer is collega aan de TU Kampen en mederedacteur van *De Reformatie*.

Valentijn en het geheim van de liefde

Het is weer Valentijnsdag geweest. Elk jaar rond 14 februari komt er een enorme commerciële hype op gang. Liefde is business - big business. Dat weten we allang, maar rond deze datum gaan heel wat Nederlanders voor de bijl. Bloemen, kaartjes, chocolade, parfum - je kunt het zo gek niet bedenken. Als er maar een rood hartje bij zit, kun je het als Valentijnscadeau verkopen.

J.H.F. Schaeffer ■

Terwijl iedereen weet: dit is geen liefde. Dit is iets wat ons door een bepaalde marketingstrategie wordt opgedrongen. Ik las ergens dat het vieren van Valentijnsdag onder Nederlanders nog niet zo erg aanslaat. Wie weet zijn we er te nuchter voor om ons door de commercie het hoofd op hol te laten brengen. Het hoort niet bij onze tradities. Zelf hoop ik dat het daar ook nooit bij gaat horen.

De datum van 14 februari is door paus Gelasius I in 496 uitgeroepen tot de dag van de heilige Valentijn. Over hem doen verschillende legenden de ronde. Wie hem om raad vroeg, zou altijd een bloem gekregen hebben. Hij zou tegen de wil van de keizer verschillende stellen hebben getrouwd waarvan de één wel en de ander geen christen was. Daarvoor kreeg hij uiteindelijk de doodstraf. Of hij zou geprobeerd hebben in de gevangenis de dochter van een cipier van haar blindheid te genezen. Na zijn onthoofding zou deze dochter een briefje gekregen hebben met daarop de tekst: 'Van Valentinus'. Het vieren van deze dag is in de Middeleeuwen opgekomen doordat halverwege het eerste kwartaal, in het midden van de tweede maand, de vogels zouden beginnen met hun voorbereidingen voor een nest. Geliefden die zich op deze dag aan elkaar bonden, zouden onder speciale begunstiging van de heilige Valentinus staan.

De liefde is de meeste

De liefde is in alle tijden en plaatsen bezongen, gevierd, genoten. Het is één van de grootste geschenken van God voor zijn schepping, misschien wel het grootste. Liefde - tot God boven alles, en tot je naaste bovendien. Liefde sticht gemeenschap, liefde maakt je leven zinvol,

liefde doet jezelf en de ander tot bloei komen. Liefde is uit op het goede voor de ander, zorgt voor de ander, is gericht op contact. Liefde geeft zelfinzicht zodat je je eigen zwakke punten leert kennen. Liefde kan de fouten en gebreken van de ander op een goede manier aanwijzen. Liefde is alles wat het leven hier op aarde zinvol maakt. Niet voor niets schrijft de apostel in zijn gedicht over de liefde dat de liefde de meeste is, méér nog dan geloof en hoop. Wat er rond Valentijnsdag over de liefde te berde wordt gebracht, is hiervan op z'n hoogst een slap aftreksel. En dus is het geen liefde.

Slecht?

Nu is het gemakkelijk om vanuit een vooringenomen standpunt alles wat er rond deze datum gebeurt belachelijk te maken - en die neiging bespeur ik bij mijzelf ook. Maar dan zou ik in het negatieve blijven steken. Bovendien zal niemand die een sms-je stuurt naar een ander de pretentie hebben om iets bijzonder groots of verheffends te doen. Het is gewoon een aardigheidje, toch? Een bosje bloemen, een kaartje met een gemeente tekst. Is daar iets op tegen? Je zou het kunnen vergelijken met zoiets als het meedoen met het Oranje-legioen tijdens een EK of WK. Is er iets op tegen om met een bizarre oranje-rood-wit-blauwe hoed met vlechtjes te lopen? Zoiets is niet meer dan een vrij onschuldige vorm van gemeenschap vieren rondom het éne doel: onze jongens moeten een ronde verder komen! Waarbij ik even aan het (eventueel hoge) alcoholgebruik voorbij ga... Ook daar zult u mij niet zo snel bij zien - maar daarom is het nog niet per se slecht.

Dat klopt. Maar zoals het oranje-legioen een gemeenschapsidee kent en in praktijk brengt dat mensen verzamelt rond koning voetbal, zo zal de kerk een gemeenschap moeten zijn rondom hun ene koning. En iets van het plezier, het genieten, de gezelligheid en de intensiteit van zo'n voetbalfeest moet ook in het kerkelijk leven terug te vinden zijn. Iets dergelijks wil ik ook zeggen over het vieren van de liefde. Wanneer de kerk het verschijnsel 'Valentijnsdag' opmerkt, moet dit haar aan het denken zetten. Wat is liefde eigenlijk? Hoe spreken wij over het vieren en genieten van al het spannende en boeiende van de liefde?

zo zal de kerk een gemeenschap moeten zijn rondom hun ene koning

Gemeente-project

In de komende veertig-dagen-tijd wordt er in de kerk van Amersfoort-West een project gehouden over de liefde. Als gastschrijver heb ik daaraan meegewerkt en zo kreeg ik een inkijkje in hoe deze gemeente hiermee intensief en diepgaand bezig hoopt te zijn. Elke dag een gedeelte uit de Bijbel overdenken over het 'geheim van de liefde'. In de volle breedte: zowel vriendschap, de liefde voor elkaar als broeders en zusters, als de liefde van God voor ons. Maar ook over homofilie, huwelijk en verkeringsstijd. Al lezend in de bijdragen die door leden van deze gemeente geschreven zijn, viel me op hoe breed, lang, diep, en hoog dit 'geheim van de liefde' is.

Met zo'n project kan Christus' kerk iets van het vieren en genieten van de liefde overbrengen. Tegelijkertijd kan zij recht doen aan de complexiteit van het leven. Daarmee maakt zij haar roeping in Christus waar om licht te zijn en zout. Want ook in de liefde gaat lang niet alles vanzelf. Het idee dat liefde een spontaan gevoel is dat vanzelf bij je opborrelt en dat je altijd genoeg brandstof geeft om het leven (samen) uit te houden, is een mythe. Een mythe die onze cultuur maar al te graag in stand wil houden. Vanuit het woord van God is hierover zoveel meer te zeggen, en dat kan de kerk ook. Laat zij het dan ook doen!

'Alles van waarde is weerloos', schreef de dichter Lucebert. Dat geldt zeker ook voor dat grote en mooie van de liefde. Waar je normaal gesproken in deze samenleving leert om muren rondom jezelf op te trekken. Niet kwetsbaar zijn. Jezelf beter voordoen dan je bent. Je eigen ontplooiing voorop te stellen. Omdat je anders zomaar geraakt en gekwetst kunt worden. Onderuit gehaald in de voortdurende con-

currentie. Waar je dat patroon van jongsaf krijgt aangeleerd is het behoorlijk lastig om je wel open te stellen, de ander te dienen, jezelf en je eigen egoïsme naar de achtergrond te schuiven. Leren om weer kwetsbaar te worden, is een zaak van geduld en lange adem. Maar zij is het waard!

Liefde moet je leren

Het thema 'liefde' is breder dan alleen de relatie man-vrouw. Maar zeker de liefde zoals die in het huwelijk tussen man en vrouw vorm krijgt, heeft met deze ontwikkelingen te maken. We moeten als volgelingen van Jezus *leren* om echt lief te hebben - dat gaat niet vanzelf. Sinds ik begonnen ben als predikant van Wageningen, heb ik acht groepen van 4-5 stellen huwelijkscatechese gegeven. Elke groep opnieuw bleek het zo ontzettend waardevol om samen te leren praten. Onderling als stel, maar ook met andere stellen. Simpelweg aan de hand van bijbelgedeelten als Psalm 127, Efeziërs 5, Genesis 2 ontdekken wat God eigenlijk met het huwelijk bedoeld heeft. Hoe de liefde moet groeien. Hoe snel je onderlinge communicatie in patronen verstarren kan.

Des te opvallender was een bijna terloopse opmerking die Dirk-Albert Prins van ons Diaconaal Steunpunt maakte. Het was tijdens één van de avonden die De Driehoek in samenwerking met anderen georganiseerd had over echtscheiding: 'Als christenen uit elkaar gaan'. Uit alle windstreken kwamen (voornamelijk) ambstdragers bij elkaar om informatie te krijgen over echtscheiding en alles wat daar praktisch bij komt kijken. Zo kregen ze feiten over wat er gebeurt rondom een echtscheiding, wat de psycho-sociale gevolgen zijn voor de (ex-) echtgenoten en hun kinderen, en hoe bemiddeling (mediation) een belangrijke rol kan spelen rond het afwikkelen van een echtscheiding.

vanuit het woord van God is hierover zoveel meer te zeggen, en dat kan de kerk ook

Terloops deelde Prins mee, dat deze avonden over *echtscheiding* heel goed bezocht werden. Inderdaad was de kerkzaal volledig bezet die avond dat ik er was. Terwijl er nog niet zo lang geleden ook avonden waren gehouden over huwelijksvoorbereiding. Dus eigenlijk over het *voorkomen* van echtscheidingen - preventie dus. Deze avonden waren er veel minder deelnemers. Dat is een wonderlijke zaak. 'Als het kalf verdronken is, dempt men de put,' was een gezegde dat mij door het hoofd schoot.

Preventie

Moeten we als kerken niet veel meer inzetten op het voorkomen van echtscheidingen en andere grote huwelijksproblemen? Daarvoor is werkelijk niet zoveel bijzonders nodig. Natuurlijk - je kunt met een groep betrokken en geïnteresseerde mensen een cursus volgen van het Steunpunt Gemeenteopbouw. Daarin leer je om zelf te ontdekken hoe je hierover kunt spreken. Maar daarna is het een kwestie van samen met de betrokken stellen doorpraten. Leg open wat je bezighoudt. Rondom de liefde in het huwelijk spelen zoveel eigen ervaringen mee, die je zult moeten ontdekken. Ervaringen van je eigen ouders, verhalen van vrienden. Een

zijn stem horen vraagt dus ook veel energie en aandacht

stel dat al na een paar jaar tot de conclusie komt dat het niet meer gaat. Maar je kunt ook denken aan de ervaringen die ze al voor het huwelijk hebben opgedaan met seksualiteit. Zowel binnen de relatie die ze nu hebben als in voorgaande relaties. Het is nu eenmaal niet vanzelfsprekend dat jongeren uit onze kerken geen seksuele relatie hebben vóórdat ze een huwelijk aangaan. Op die realiteit zullen we als kerken moeten inspelen - hoezeer we haar ook betreuren.

Al dit soort ervaringen hebben zoveel sneller en directer invloed op het beeld van wat liefde is, dan wat God in de Bijbel zegt. Zijn stem horen vraagt dus ook veel energie en aandacht. Andere stemmen klinken harder en - voor het gevoel van jongeren - duidelijker dan die van God. Daarom zullen we die stem, die woorden van God, moeten laten klinken. Met veel liefde en plezier. Omdat ze zo waardevol en goed is. Omdat ze de diepte van wat liefde is veel beter en krachtiger onder woorden brengt dan wat er rondom Valentijnsdag voor het voetlicht wordt gebracht.

Onze kerken hebben sinds 2004 een eigen site over huwelijksvoorbereiding.¹ Omdat we inderdaad met elkaar vinden dat deze voorbereiding belangrijk is. Hierop zijn preken te vinden, boeken en boekjes, een voorzichtige aanzet over het cursusaanbod binnen onze kerken. Natuurlijk kun je niet zeggen dat stellen die een cursus huwelijksvoorbereiding gedaan hebben, een soort diploma halen waarmee garanties voor de toekomst worden gegeven. Maar iedere deelnemer aan dit soort voorbereidingsavonden kan uit eigen ervaring vertellen hoe belangrijk het is om bewust met die belangrijke stap in je leven bezig te gaan.

Rozen in de biobak

Het was weer Valentijnsdag. De rode rozen die gegeven en ontvangen zijn, staan misschien nog net in volle bloei. Over een paar dagen zullen ze in de biobak verdwijnen, naast de koffiefilters en mandarijneschillen. Wie wil ontdekken wat liefde is, zal dieper moeten graven. Moeten - ja, want vanzelf gaat dat niet. Maar het is de moeite waard.

Dr. Hans Schaeffer is predikant van de Gereformeerde Kerk te Wageningen.

noot:

1. www.huwelijkstoerusting.gkv.nl

Vanaf eind februari verkrijgbaar

HANDBOEK GKV 2009

ISBN 978 90 5294 451 7

Met jaaroverzicht van 2008 door ds. J.H. Kuiper

€ 12,95

AANBIEDING:
bestel vóór 1 maart 2009 via www.gkvhandboek.nl
en krijg het Handboek thuisgestuurd zonder portokosten

Uitgeverij Printmedia BV

Nog 50 dagen...

We zijn nu op weg naar Jeruzalem, en alles wat door de profeten is geschreven zal men de Mensenzoon laten ondergaan'.

Lucas 18:31

A.M. de Hullu ■

Profeten

In enkele maanden las hij het Oude Testament van Genesis tot Maleachi. Hij woonde sinds kort onze kerkdiensten bij en ik was met hem begonnen aan een traject van privé-catechisatie. Lange stukken van het Oude Testament zijn boeiend om achter elkaar te lezen. Zeker als je ze niet kent. Je bent benieuwd hoe de geschiedenis gaat aflopen.

Er zijn ook momenten dat het moeilijker is om het vol te houden. De wetten met hun herhalingen. De onbekende koningen. En niet te vergeten: de profeten. Als je bij Jesaja aangekomen bent, ligt er nog een derde van het Oude Testament voor je. Niet het makkelijkste deel om door te komen. Ronduit somber is de toon van Jeremia en Ezechiël, honderd hoofdstukken lang. Van Jesaja tot Maleachi hoor je eindeloos over Israëls zonde en Gods teleurstelling.

Veel doorgewinterde kerkgangers kennen de bekende heilsprofetieën: Jesaja 6, Jesaja 9, Joël 3, enz. Maar wie alles achter elkaar leest, kan zich overweldigd voelen door de donkerheid.

Brandende zon

Ik geef een kleine selectie: Opstandige zondaars zullen gebroken worden, wie de Heer verlaat gaat ten onder. Wie hoogmoedig was buigt het hoofd, wie trots was bijt in het stof. Vanuit het noorden zal onheil over dit land worden uitgestort. Ik zal mijn woede op je koelen, je straffen voor je daden, je laten boeten voor je wan gedrag. Ik zal geen medelijden tonen. Voor mij is nu de maat vol. De Heer is een wrekende God, hij laat nooit iets ongestraft. De dag van de Heer is nabij. Zelfs de dappersten schreeuwen het uit. Wee! Wee! Wee! En dat vijfhonderd bladzijden lang. Alleen het lezen van dit alles is al een zware opgave.

In de afgelopen weken schreef ik dat het leven met Christus niet altijd genieten is. In twee gelijkenissen lezen we over de brandende zon. Je herkent het in je eigen leven en bij anderen om je heen. Misschien herken je er veel van. De Bijbel tekent geen eenzijdig positief beeld van het leven. Maar in de boeken van de profeten dreunt de negatieve toon wel heel zwaar.

Schaduw

Hieraan moest ik denken toen ik de woorden van Jezus las: 'Alles wat door de profeten geschreven is, zal men de Mensenzoon laten ondergaan'. De klassieke evangelietekst voor aanstaande zondag, de vijftigste dag voor Pasen. Alles wat de profeten geschreven hebben en wat wij al moeilijk vinden om door te lezen, heeft Jezus daadwerkelijk gedragen. Hij voelde dat allemaal op zich afkomen toen hij met zijn leerlingen naar Jeruzalem ging. In Getsemane en op Golgota kun je er - als toeschouwer - iets van aanvoelen hoe ondragelijk het voor hem was. De komende vijftig dagen horen we er weer veel over in de kerk.

Maar dan zie ik ook een lichtstraaltje doorbreken. Als Christus dit alles gedragen heeft, hoef ik het niet meer te ondergaan. Hoe donker het in mijn leven kan worden, de verstikkende duisternis is Jezus in mijn plaats doorgegaan.

Of, om naar het beeld van de zonnehitte terug te keren: Hoewel ik de zon op mij voel branden, weet ik dat ik in de schaduw van Christus sta.

Ds. A.M. de Hullu is predikant van de Gereformeerde Kerk te Apeldoorn-Zuid.

Gebroken

wandelen met God

**Gescheiden, achtergebleven met een opgroeiend gezin. Plotse-
ling word je wakker: hoe heb ik het al die jaren kunnen opbren-
gen! Mishandeld, vernederd, kinderen ontspoord. Slechts één
voorbeeld. Van leed waarmee je verder moet.
Veroordeeld tot levenslang?**

K. van den Geest ■

Leed maakt eenzaam

Toen ze bleef, zei iedereen: ga toch bij hem weg. Toen ze ging, zeiden ze: God haat echt-scheiding. Je staat in beide gevallen in de kou, alleen. Zie maar hoe je het oplost. Velen begrijpen je keuzes niet. Leed maakt eenzaam. Een ander: haar man overleed, plotseling. Inmiddels is het drie jaar geleden. Er zijn mensen die verbaasd reageren als je huilt in de kerk, bij dat ene lied. 'Het is nu toch al drie jaar?!' Woede vlamt op bij die dolksteek. Ze schrikken van je heftigheid. En het wordt steeds stiller om je heen. Op straat kijken sommigen gauw de andere kant op. Leed maakt eenzaam. Sommigen gaan op slot als ze je zien: wat moet ik zeggen, zo leggen ze die blokkade uit. En jij, jij staat weer in de kou. Och, je weet het eigenlijk allang, je rekent nergens meer op. Je vertrouwen in mensen is toch al ver onder nul gedaald. Hoe voorkom je bitterheid?

Want zo'n cynische houding tegenover mensen kan ook je houding ten opzichte van God worden. Dan ben je Hem ook nog kwijt! Nog meer in de kou. Het is toch al niet makkelijk om bij verloren vertrouwen in mensen wel op God te blijven vertrouwen. Zeker als de weg die je gaat je toch al voor zoveel vragen stelt. Vragen juist over God, zijn leiding, zijn bescherming. De bodem is onder je weggeslagen! Waar vind je dan houvast?

En die vragen en strijd, die worden ook al weer door zo weinig mensen begrepen. Sterker nog, sommigen spreken je vermanend toe: zo mag je niet over God praten, Hij is goed, zijn beslissingen zijn wijs, wat Hij doet, is goed voor je. Dat moet je gewoon geloven, daar mag je je niet tegen verzetten. Ook die preek hakt er in: want je zoekt Hem toch? Je schreeuwt toch al zo naar de hemel, bonkt met je vuisten op zijn deur. *Wie klopt, hem zal opengedaan worden.* Toch?!

Waar is God?

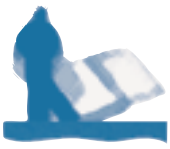
Ben je je geloof kwijt dan? Dat is het niet. Je vragen, je boosheid, je strijd en twijfel, je legt ze aan Hem voor, dag in dag uit. Vanuit een diep besef: bij wie anders kan ik terecht? Waar anders moet ik heen? Het is een hartverscheurend zoeken, hongeren en dorsten, naar de levende God.

Vind dat dan nergens weerklink? Jawel, in Gods eigen Woorden! Iemand zei: ik sla de Bijbel vaak dicht, vooral de Psalmen. Omdat ze altijd een happy end hebben. Het loopt altijd goed af, uiteindelijk. En zo is het gewoon niet in het leven. OK, dat is zo. Toch kunnen psalmdichters klagen, vechten met God. Zoeken, worstelen, hongeren en dorsten. Zoals de dichter van Psalm 42: *Wanneer mag ik nader komen en Gods gelaat aanschouwen? Tranen zijn mijn brood, bij dag en bij nacht, want heel de dag hoor ik zeggen: Waar is dan je God?*

En zo komt deze dichter eigenlijk ook niet echt verder dan alleen zijn smachten en dorsten. Is dat geloof, is dat genoeg? Of juist te weinig, te weinig vertrouwen, kleingeloof? Ja, sommigen hebben hun oordeel wel klaar, en je herkent die woorden van de dichter van Psalm 42: *Mij gaat door merg en been de hoon van mijn belagers, want ze zeggen heel de dag: Waar is dan je God?* Prachtig vertaald, die 'doodsteek in mijn been-deren' van vroeger: dolksteeken van de betweters die zeggen: maar je weet toch waar je troost en kracht vinden kunt?

En toch is er een stem die je toeroept: het is goed. Als je vecht en bidt om Mij te zoeken. Als je er diep van doordrongen bent, dat je dat vertrouwen, die troost niet op zak hebt. Terwijl je tegelijk zoekt, hunkert, verlangt naar God, zijn nabijheid, zijn veiligheid. En dan is er dus toch een stem die zegt: gelukkig ben je! Het is de stem van Gods eigen Zoon: *Gelukkig wie hongeren en dorsten naar gerechtigheid, want zij zullen verzadigd worden* (Matteus 5:6).

Stel je voor: daar stonden al die mensen, daar

op die Berg van de Zaligsprekingen. Wie stonden er vooraan? Mensen die zich aangesproken voelden: Hij bedoelt mij, dat is voor ons! Fari-zeëen die zichzelf onmiddellijk herkenden: zijn wij dat niet, die mensen die hongeren en dorsten naar gerechtigheid? Maar ik stel het me zo voor, dat Jezus over hen heen keek. Daar, op de achterste rij, daar zat zo'n Zacheüs-achtig mannetje, schuchter keek hij tussen de benen en ruggen van al die anderen door. Twijfel stond op zijn gezicht te lezen, maar ook: hoop, verlangen, ja, honger! Alsof hij dacht: zou het dan toch waar zijn? Zou ik er een graantje van mee mogen pikken, van die gerechtigheid, die genade? Hoe dan ook, als een *gelukkig* man ging, nee, huppelde hij naar huis... Met in zijn hart een geheim dat hij maar niet deelde met zijn betweterige buurman of zijn prekerige broeder. Ze zouden het hem nog eens kunnen ontnemen: jij?! Jij met jouw twijfel, jouw boosheid, jouw strijd met God?

Waar is dan God? In het hart van die huppelende man. Bij die vrouw die weer een vleugje warmte voelt. Ze zitten in de kerk, soms met hun hart op slot. Omdat ze ogen in hun rug voelen. Bijna prikken die dat beginnende stukje troost weer lek. O, houd het vast! Denk aan wat de psalmdichter zegt: *Wat ben je bedroefd, mijn ziel, en onrustig in mij. Vestig je hoop op God, eens zal ik hem weer loven, mijn God die mij ziet en redt.*

Die mij ziet en redt!

In de kerk horen we vaak verhalen over liefde. De kerk, dat is de *gemeenschap van heiligen*. Daar is het 'dus' goed. En als het niet goed is, dan zal het er 'dus' goed komen. Er wordt hoog op gegeven van de kerk. *Hoe goed is het, hoe heerlijk als broeders bijeen te wonen!* (Psalm 133). En dan denk ik: toe maar, heerlijk nog wel! Laten we maar een toontje lager zingen. Want dan zie ik ze zitten, die mensen van wie ik denk: hoe hebben ze het weer kunnen opbrengen om hier toch weer te zijn! Tegen de wind in fietsend zitten ze hier maar weer. Wat zoeken ze hier! Ik weet het wel: dat graantje van die Zaligspreker. Ze zijn gekomen, in de hoop dat er troost is, kracht die ze van zichzelf niet hebben. En ik zeg tegen hen: ga zitten, neem je eigen plek in, de plek die Jezus met zijn leven voor je gekocht heeft. Jouw stoel staat klaar! Geen mens, zelfs geen duivel, die je dat nog af mag nemen!

Kun je dan leren die knop uit te zetten? De knop van de stoorzenders om je heen? Kun je het aan om helemaal alleen voor Hem te gaan, je op Hem te richten? Hongerend, smachtend, naar zijn genade en kracht? Kun je tegen jezelf zeggen: eens zal ik hem weer loven, mijn God die mij ziet en redt.

Want hoor je wat je zegt, wat je zingt: *mijn God!* Zo iets als MijnPostbank.nl: inloggen en je eigen domein hebben, zonder de stoorzenders, de pottenkijkers, de betweters. Mijn God

die mij ziet en redt. Dat ook: *die mij ziet*. Zoals Jezus eens te midden van honderden zieken die ene man zag, hem aankeek, en zei: sta op, pak uw mat op, en loop (Johannes 5:8)! Oude vertaling: 'hem zag Jezus liggen'. Mijn God die mij ziet en redt. Die mij ziet! Mij! Dat is genoeg. Dan voel ik me gelukkig. Dan ben ik gered: als God mij ziet.

Wat verwacht ik dan nog van mensen? Als ik ook maar iets voel van warmte, aandacht, echte zorg, dan ben ik blij. Ik krijg iets wat ik niet meer verwachtte: een arm om me heen, een glimlach, een blik van verstandhouding. Het is goed, maar ik ben niet daar van afhankelijk. Dat ben ik nu alleen en helemaal van Hem. De kerk, dat is vaak maar een rimboe. Gods kerk, jawel. Maar tegelijk kerk van mensen, vol geharrewar en gekrakeel, zoals overal waar mensen samenkomen. Kerk zijn en kerkenraad, het is vaak niet om hoog van op te geven. Geknoei en gepruts. Pogingen om met Gods licht elkaar te zoeken, te verlichten. Maar menselijke pogingen, die vaak toch weer verkeerd uitpakken. De kerk, dat is Gods kerk, maar nog zo gebroken en onaf. Maar toch: *daar geeft de HEER zijn zegen: leven voor altijd!* Daar staat Hij die zegt: gelukkig ben je, als je hongert en dorst naar gerechtigheid. Als je je strijdende ziel uitstrekt als open handen naar Hem, de Bron. Wetend: eens zal ik hem weer loven, mijn God die mij ziet en redt!

Ds. Klaas van den Geest is predikant van de Gereformeerde Kerk te Alphen aan den Rijn.

Rouveen - jubileum: Op 13 februari was ds. H. Scholte 60 jaar predikant. Zijn standplaatsen waren: Nieuwleusen (1949), Alphen aan den Rijn en Bodegraven (1959), Rotterdam-Zuid (1969) en Rouveen (1977). Ds. Scholte ging in 1986 met emeritaat.

Vlaardingen - jubileum: Op 12 februari was ds. R.J. Blok vijftienvintig jaar predikant. Zijn standplaatsen waren: Velp (1984), 's-Gravenhage-Zuid/Loosduinen (1987), 's-Gravenhage-Zuid/Rijswijk (1995-2000) en Rozenburg (2003)

Deputaten Kerkmuziek - nieuw adres secretariaat: mevr. M.J.G. Douma, Mozartweg 77c, 3816 LM Amersfoort. tel.nr. 06-13660635, email: kerkmuziek@gkv.nl

Verder met het Evangelie van Jezus Christus

Homo's/lesbiennes en de gemeente van Christus (3)

In de eerste twee delen hebben we eerst aan de hand van vier woorden (*vrijspreek, adoptie, glorie en transformatie*) ons bezig gehouden met de vraag: wat zit er allemaal in het Evangelie?

W.H. Rose ■

Vervolgens maakten we een begin met de vraag wat dat concreet betekent voor het samen opgaan van homo's/lesbiennes en de (rest van de) gemeente van Christus: *hoe komen wij samen verder met het Evangelie?* In dit laatste deel ronden we een voorlopig antwoord op die vraag af, om tenslotte uit te komen bij de vraag: wat betekent het Evangelie concreet voor jou als homo/lesbienne, *hoe kom jij verder met het Evangelie?*

2.2 Het Evangelie is het belangrijkste element in je identiteit

Het Evangelie helpt ons ook verder wanneer we nadenken over identiteit. De identiteit van mensen is opgebouwd uit een complex van elementen. Daar zit altijd een bepaalde ordening in. Bepaalde elementen die je identiteit bepalen, staan hoger genoteerd dan andere. Ik zou willen beweren dat het Evangelie een element in je leven brengt dat het meest bepalend is voor je identiteit. De God die als Hoogste Rechter je heeft vrijgesproken, is tegelijk degene die je een nieuwe identiteit geeft als lid van zijn huisgezin. Het belangrijkste in de identiteit van een christen is het gegeven dat je door God als kind bent aangenomen.

Dat geldt ook voor al je broeders en zusters in de gemeente: net als jij zijn zij zonen en dochters van God. Dat betekent, zou ik willen beweren, dat jij meer gemeenschappelijk hebt met een medechristen dan met iemand die dezelfde seksuele geaardheid heeft als jij. Dat geldt zelfs - en nu wordt het echt lastig - wanneer het gaat over die broeder of zuster die jou zoveel problemen geeft vanwege zijn homofobe opstelling.

Een goede graadmeter voor wat voor iemand belangrijke elementen in zijn of haar identiteit zijn is de manier waarop iemand omgaat met

kritiek. Iemand zegt iets dat een ander opvat als kritiek op zijn geloof. 'Dus eigenlijk zeg je dat er iets mis is met mijn geloof?!' De manier waarop het gezegd wordt, maakt duidelijk dat dat iets is waar je vanaf moet blijven.

Het Evangelie kan je helpen om op een ontspannen manier met kritiek om te gaan, zelfs wanneer de manier waarop die kritiek geformuleerd is fout is. God heeft als Hoogste Rechter mij vrijgesproken, hij heeft als Vader mij aanvaard en hij heeft mij lief, terwijl hij nog veel meer reden heeft om kritiek te hebben op mijn geloof dan dat ene punt waarop ik op dat moment wordt aangesproken. Als je dat tot je door laat dringen, dan kun je ontspannen omgaan met kritiek, ook als het om iets gevoelig gaat als jouw geloof. Misschien zit er wel iets in die kritiek, in ieder geval kun je er eens rustig over nadenken.

relax, je ziel en zaligheid hangt niet af van je geaardheid

In de samenleving wordt er soms zomaar 'homofob' geroepen, of met de rechter gedreigd als iemand iets zegt over homo's dat niet goed valt. Het is duidelijk wat voor mensen die zo reageren heel belangrijk is in hun identiteit: een correcte visie op homoseksualiteit, of iemands eigen homoseksuele geaardheid.

Zijn wij als christelijke homo's soms ook niet overgevoelig, wanneer iemand zich mengt in het gesprek over homoseksualiteit en dingen zegt waar we aanstoot aan nemen? En op een bepaalde manier is het misschien soms waar dat hetero's makkelijk praten hebben. Maar of iemand iets waars of zinnigs inbrengt in het gesprek staat volgens mij uiteindelijk los van

het feit wie het zegt en wat voor iemand dat is. Sta ik open voor wat een ander zegt, ook als het kritisch is, of voel ik me meteen in de kern van mijn bestaan bedreigd wanneer iemand iets kritisch zegt over een onderwerp dat mij diep raakt? Als je beseft dat je identiteit vast ligt in wat God in jouw leven gedaan heeft en doet, dan kun je even een stapje terug doen en tegen jezelf zeggen: relax, je ziel en zaligheid hangt niet af van je geaardheid.

2.3 Een dubbele verlegenheid en een dubbele bekering

Er gaat nogal eens wat mis in het samenleven van de gemeente van Christus en homo's en lesbo's in haar midden. Een van de redenen heeft te maken met wat ik zou noemen een dubbele verlegenheid. Er is verlegenheid omdat mensen homoseksualiteit vreemd of eng vinden. Soms krijgen ze het woord *homoseksuelen* nauwelijks over de lippen. Die verlegenheid is naar mijn mening ongepast. Er is nog een andere verlegenheid: als homo's van hun broeders en zusters verwachten dat zij het goed vinden wanneer ze een seksuele relatie met iemand van hetzelfde geslacht aangaan, dan brengen zij veel van hun broeders en zusters in grote verlegenheid. Ze vragen hen dan om in te stemmen met iets dat naar de overtuiging van die broeders en zusters tegen de wil van God ingaat, zonde is. Die verlegenheid is naar mijn mening niet onterecht, en ik persoonlijk, zelf homo, deel die verlegenheid. Willen we samen verder komen, als christelijke gemeente en de homo's en lesbo's in haar midden, dan moet er zoiets komen als een dubbele bekering.

zie en doe je tegoed aan de glorie van God, van Christus

1. Zouden dingen die nu vastzitten niet in beweging kunnen komen wanneer broeders en zusters zich bekeren, de rechte weg naar het ware Evangelie bewandelen, en zich ontworstelen aan een ongepaste verlegenheid omtrent homoseksualiteit en homo's en lesbo's binnen en buiten de christelijke gemeente?
2. Zouden dingen die nu vastzitten niet in beweging komen wanneer broeders en zusters zich bekeren, de rechte weg naar het ware Evangelie bewandelen, en erkennen dat het pleiten voor het als normaal aanvaarden van een seksuele relatie tussen mensen van hetzelfde geslacht in het koninkrijk van God een heilloze weg is, omdat het ingaat tegen de wil van de Koning die dezelfde is als de Hoogste Rech-

ter die je heeft vrijgesproken en dezelfde als de Vader die jou als zijn kind heeft aangenomen?

Eigenlijk zou het een driedubbele bekering moeten worden.

3. Zouden dingen die nu vastzitten niet in beweging komen wanneer broeders en zusters zich bekeren, de rechte weg naar het ware Evangelie bewandelen, en samen gaan ontdekken dat homo's en lesbo's werkelijk iets te bieden hebben aan de christelijke gemeente in een samenleving die steeds harder seculariseert?

Ik heb geen illusie dat dan opeens alle problemen rond de positie van homo's en lesbo's in de christelijke gemeente verdwenen zijn. Dit is nog maar het begin. Maar het zou wel een doorbraak zijn.

Vraag je daarmee niet heel veel, en dan ook nog eens vooral van mensen die vaak het gevoel hebben er binnen de christelijke gemeente alleen voor te staan? Is het niet teveel gevraagd? Als er geen Evangelie was, zou het inderdaad teveel gevraagd zijn. Zonder Evangelie is zo'n driedubbele bekering naar mijn diepste overtuiging volstrekt onmogelijk. Maar met zo'n Evangelie, en met zo'n God, en met zo'n Christus is dit, opnieuw naar mijn diepste overtuiging, niet teveel gevraagd. Alleen met het Evangelie van Jezus Christus komen we samen verder.

3 Jij verder met het Evangelie van Jezus Christus

Er zit meer in het Evangelie. Het Evangelie is niet alleen vrijspraak en transformatie. Daar zit nog het een en ander tussen: adoptie en glorie. Vier woorden. En je hebt ze alle vier nodig, elke dag van je leven. Je hebt elk van de vier nodig. Je kunt het christelijke leven vergelijken met een vierwielaangedreven voertuig.

Met alleen maar aandrijving op één wiel, dat van de vrijspraak, kom je niet ver: je blijft in een cirkeltje rondbewegen. Met aandrijving op twee wielen, vrijspraak en transformatie, kun je een eind komen, maar alleen zolang je je op de verharde weg bevindt. Als het terrein ruiger wordt, met hobbels en kuilen, hellingen, zand en modder kom je met tweewielaandrijving vroeg of laat vast te zitten.

Een mensenleven speelt zich meestal op ruig terrein af. Als je in die omstandigheden vooruit wilt komen, dan heb je de vierwielaandrijving van het Evangelie nodig: vrijspraak, adoptie, glorie, en transformatie.

Het Evangelie doet je elke dag opnieuw realiseren dat de Hoogste Rechter je heeft vrijgesproken, en hij heeft het laatste woord. Het bepaalt je telkens weer bij wat het hoogst genoteerd staat als het gaat om je identiteit: God zegt tegen je: ik ben je Vader, jij bent mijn kind.

In het Evangelie opent God je ogen en nodigt hij je uit: zie en doe je tegoed aan de glorie van God, de glorie van Christus. Die uitdrukking *je tegoed doen aan* heb ik bewust gekozen. We gebruiken hem meestal als het gaat om het genieten van een fantastische maaltijd. En daar gaat het om: hoe meer je ziet van de glorie van God, hoe meer je ervan gaat genieten. Misschien lijkt het wel onvoorstelbaar: genieten van God en van zijn glorie. Maar dat is de bedoeling van Gods reddingsplan: dat mensen zijn glorie gaan ontdekken en zich daaraan tegoed doen. Daar gaat het om in het Evangelie van de glorie van Christus, die het beeld van God is.

3.1 De goede strijd begint met vechten voor...

Ons leven speelt zich vaak af op ruig terrein. Dat betekent moeite en inspanning. Het woord strijd is niet overdreven. En dan hebben we het vaak over vechten *tegen...*, vechten tegen zonde en tegen verleiding. Het Evangelie van de glorie van Christus leert ons dat vechten *tegen...* vers twee is. De strijd wordt nooit een goede strijd als je niet begint met vechten *voor...*, vechten voor vreugde en voldoening in God. Wat gebeurt er als je gewoon begint met vechten *tegen...*, tegen zonde en verleiding, en het vechten *voor...* overslaat? Dan wordt het veel en veel moeilijker om *Nee* te zeggen. Voor je staat levensgroot een belofte van voldoening. Misschien herinner je nog van een vorige keer hoe goed die voldoening smaakte. Als je *Nee* zegt, wat houd je dan nog over? Dan heb je niets meer, zo voelt het. En de duivel, de wereld, en je eigen vlees stellen alles in het werk om dat gevoel te versterken. Dat gevecht houd je nooit vol.

Wat gebeurt er als je begint met vechten *voor...*,

dan heb je altijd Christus nog

voor vreugde en voldoening in God en in Christus? Voor je staat levensgroot een belofte van voldoening. Als je *Nee* zegt, dan val je niet in een gat. Dan heb je altijd Christus nog. Alleen als je je tegoed doet aan Christus en zijn glorie, houd je het gevecht vol. Er is een voldoening die groter is dan de voldoening die de zonde je voorhoudt. Het blijft een gevecht, laat daar geen illusie over bestaan. Het doet pijn, er vloeien tranen. Maar dat is maar één kant van het verhaal. Naast dat verdriet staan ook mooie momenten. Je proeft dat de Heer goed is, je doet je tegoed aan zijn glorie. Dat smaakt naar meer. Niets is mooier dan dat.

we hebben verdriet maar toch zijn we altijd verheugd

2 Korintiërs 6:10 NBV

3.2 Kinderen, erfgenamen, samen met Christus, lijden en glorie

We praten vaak over het christelijke leven met behulp van modellen: het koninkrijk, of navolging. Ik zou willen voorstellen daar een derde model aan toe te voegen. Als je het model navolging gebruikt, dan kan het gebeuren dat je alleen nog maar aan kruisdragen denkt. Als je niet oppast, dan kun je gemakkelijk uit het oog verliezen wat Jezus zelf voor ogen stond toen hij bewust de weg naar het kruis insloeg. Toen hij die keus maakte zag hij twee dingen: het kruis, en tegelijk vreugde. Die manier van kijken wordt ons aanbevolen in Hebreëen 12:

Laten we daarbij de blik gericht houden op Jezus, de grondlegger en voltooiër van ons geloof: denkend aan de vreugde die voor hem in het verschiet lag, liet hij zich niet afschrikken door de schande van het kruis. Hij hield stand en nam plaats aan de rechterzijde van de troon van God. Laat tot u doordringen hoe hij standhield toen de zondaars zich zo tegen hem verzetten, opdat u niet de moed verliest en het opgeeft.

Hebreëen 12:2-3 NBV

Het model dat ik zou willen toevoegen is niet in één woord samen te vatten, ik heb meer woorden nodig. Dat is bewust. Met meer woorden kun je versmalling van je blik en je visie tegen gaan. De woorden zijn ontleend aan Romeinen 8:

kinderen, erfgenamen, samen met Christus, lijden en glorie

- De woorden *kinderen* en *erfgenamen* staan in het meervoud. Het gaat over mensen in een gemeenschap.
- De bevoorrechte positie die God ons geeft als *kinderen* en *erfgenamen* hebben we *samen met Christus*. Het gaat in het Evangelie ten diepste om een persoon.
- Het leven als christen staat onder de spanning die wordt opgeroepen door de laatste twee woorden: *lijden* en *glorie*.
- Het lijden heeft niet het laatste woord. We delen in de *glorie* van Christus.

Het laatste bijbelboek staat vol met doorkijkjes naar die glorie van Christus. Johannes schildert met woorden. En voor onze ogen ontvouwt zich de glorie van Christus. Een zo'n doorkijkje vinden we in Openbaring 7:17. Zoals zo vaak is de glorie van Christus extra indrukwekkend, omdat het zo'n opvallende, in dit geval bijna surrealistische combinatie is.

Probeer het je voor te stellen: Christus is het lam, en tegelijk de herder:

het Lam op de troon zal hun herder zijn en hen leiden naar de waterbronnen van het leven, en God zal elke traan uit hun ogen wissen.

Openbaring 7:17 GNB

Dr. Wolter Rose is hoofddocent Semitische Talen aan de Theologische Universiteit te Kampen.

Hoe eigen is de christelijke pedagogiek?

Ter afsluiting van de serie in deze rubriek over opvoeders van vroeger en nu willen we een aantal conclusies trekken. We kozen daarbij voor de briefvorm. De beide schrijvers van de rubriek schrijven elkaar een brief over de ervaringen die ze hebben opgedaan tijdens de voorbereidingen en het schrijven van de artikelen. We hebben rondgekeken en geproefd in opvoedersland, op de manier van Prediker. Dan dringt zich de vraag op: christelijke pedagogiek bestaat die eigenlijk wel? Aan de lezer de gelegenheid mee te denken.

J.J.D. Baas/R. Liefjijn ■

Beste Jetze,

We hebben de afgelopen tijd een serie artikelen geschreven rond prominente denkers over opvoeding en onderwijs. We zijn daarbij in het verleden gedoken - het verre verleden zelfs - en hebben diverse pedagogische denkwijzen verkend. Dat heb ik ervaren als een mooie ontdekkingsreis. Want al lezend en schrijvend raakte ik geboeid door de opvoedkundige ideeën en trouwens ook de pedagogische fratsen in andere tijden en culturen.

Al schrijvend waren we ook bezig om te zoeken naar pedagogische inzichten, die behulpzaam zijn voor de christelijke opvoeding. Met in ons achterhoofd de vraag: bestaat er zoiets als christelijke pedagogiek...?

Terugblikkend is me duidelijk geworden dat alle opvoeding in de praktijk - christelijk of niet - veel overlap vertoont. Opvoeden is een proces van alle tijden en plaatsen. Een kind wordt omringd met liefde van ouders. Het gaat een weg van hulpeloosheid naar zelfverantwoordelijkheid. De ouders ontdekken de plussen en minnen van het kind en het kind ontdekt de plussen en minnen van de wereld. Het kind wordt geholpen om zich te ontplooien en het leert een verantwoord leven te leiden. Dat geldt ongeacht de levensovertuiging

opvoeden is een proces van alle tijden en plaatsen

Het is me ook duidelijk geworden dat een christelijke opvoeding een doel voor ogen heeft, dat principieel onderscheidend is van alle andere opvoeding. Christelijke ouders leren hun kinderen te leven voor Gods aangezicht. Te leven in gehoorzaamheid aan God en in dienstbaarheid aan de naaste. Gebruik makend van de ontvangen persoonlijke talenten. In de wetenschap dat alle gebrokenheid is overwonnen door het werk van Christus. Dat we Gods liefde mogen aanvaarden en doorgeven. Dat de Heilige Geest ons daarbij voortdurend helpt.

De middelen die gebruikt worden voor de christelijke opvoeding lijken aanmerkelijk minder onderscheidend dan het doel. In de praktijk van het christelijk opvoeden wordt vrijmoedig gebruik gemaakt van uiteenlopende pedagogische ideeën en werkwijzen. Dat geldt ook voor het gedachtegoed van uitgesproken niet-christelijke denkers. Alle gangbare pedagogische middelen lijken in principe acceptabel. De bron wordt kennelijk niet als maatgevend gezien. Opmerkelijk is te zien hoe christelijke opvoeding zich aanpast aan de omringende cultuur. Schijnbaar moeiteloos wordt geschakeld van een opvoeding met lichamelijke straffen naar een opvoeding zonder lichamelijke straffen. Nadruk op de zondige aard wordt met een zeker gemak omgezet in nadruk op ontwikkelingsmogelijkheden en persoonlijke competenties. Ook in het onderwijs worden nieuwe pedagogische visies eerst argwanend bekeken, maar vaak is

het een kwestie van tijd voordat assimilatie plaatsvindt. Zo zien we met evenveel gemak een verdediging van gescheiden speciaal onderwijs en passend onderwijs. Passend onderwijs wordt vanuit het christelijk onderwijs gezien als belangrijke opdracht voor het komende decennium, en het verdient daarom (sic!) een christelijke onderbouwing. De leidende gedachte lijkt te zijn: wat niet aantoonbaar - via kritische toetsing - afbreuk doet aan het doel, is geschikt om als pedagogisch middel gebruikt te worden.

Dat doet me denken aan het oude, maar niet achterhaalde thema van de 'spoliatio' (= berooving). Dit thema heeft een lange geschiedenis, die ergens begint in de tweede eeuw na Christus. De vroege christelijke denkers moesten hun houding bepalen tegenover de maatschappelijk heersende denkbeelden. Daarvoor gebruikten ze het beeld van het volk Israël dat - voordat het op weg ging naar het beloofde land - de Egyptenaren beroofde van hun goud en sieraden. Die kostbaarheden waren niet verkeerd, omdat ze van de Egyptenaren afkomstig waren. Ze konden juist ingezet worden voor de dienst aan God door het volk Israël - zoals het bouwen van de tabernakel. Net zo zou gebruik gemaakt kunnen worden van de cultuurschatten van de profane wereld door christelijke denkers.

het doel heiligt de middelen, in de positieve zin van het woord

Onze serie over opvoeding en opvoeders laat een vergelijkbaar beeld zien. Van alle pedagogen kunnen we behatelswaardige inzichten meenemen, ongeacht de herkomst van de inzichten. Neem een denker als Thomas Gordon. In de kern verzet hij zich tegen het christelijk geloof, in elk geval tegen de erfzonde en tegen gezagsverhoudingen in de opvoeding. Toch gebruiken we in de christelijke opvoeding met vrijmoedigheid de pedagogische methoden, die hij heeft ontwikkeld (actief luisteren, ik-boodschappen en geen-verliesmethode). Een moeiteloze assimilatie. We laten ons niet leiden door de principiële achtergrond, maar kijken naar de bruikbaarheid voor eigen doeleinden. Het doel heiligt de middelen, in de positieve zin van het woord. De balans is dan wat pover als het gaat om christelijke pedagogiek. Als christelijke opvoeders kunnen we een Bijbels verantwoord opvoedingsdoel formuleren, maar de te hanteren middelen gebruiken we als waren ze waardenvrij. Althans - de waarde ligt in de bijdrage tot het opvoedingsdoel. Als de uitkomst goed is, hoeven we het niet meer over de middelen te twisten. De waarheid zit in het resultaat.

Dat klinkt nogal pragmatisch. Of is christelijke opvoeding misschien erg pragmatisch?

Ik ben benieuwd naar jouw terugblik.

Hartelijke groet,

Rutger

Beste Rutger,

Ik heb je samenvattend schrijven over onze artikelenserie op veel plaatsen met herkenning en vaak ook met instemming gelezen. Het was voor mij een boeiende en leerzame tocht om nader kennis te maken met pedagogen, waarvan ik wel grofweg wist welke lijnen ze volgden. Aan het einde van elk artikel hebben we getracht de vraag aan de orde te stellen: wat kunnen wij, christenopvoeders, in deze tijd leren van pedagogen uit andere tijden, ongeacht hun geloofsachtergrond.

Bij mij bleef na al de artikelen de vraag hangen: bestaat de christelijke pedagogiek eigenlijk wel? En ik merk dat deze vraag jou ook bezig houdt.

Jij noemt in je brief de 'spoliatio' van de Egyptenaren door de Israëlieten tijdens hun exodus. Ze mochten van de Egyptenaren eisen dat ze de sieraden aan de Israëlieten zouden geven. Van de sieraden van de heidense Egyptenaren werd het goud onder meer gebruikt om de ark en andere voorwerpen rond de tabernakel met goud te versieren. Dat is zeker zo gebeurd. Ik wil je er daarbij op attenderen dat ook veel van dat goud is gebruikt om het gouden kalf te maken. Een beeld dat God verafschuwde en door Mozes werd vermalen. Daaruit zou ik de vol-

gende conclusie willen trekken: het zit hem dus niet in de herkomst van de dingen, maar in hoe je het gebruikt, hoe je het inzet. Kun je niet hetzelfde zeggen bij de inname van het land Kanaän? De Israëlieten kregen een 'kant en klaar' land voorgeschoteld. Ze moesten alle inwoners er uit weggagen of zelfs doden, alles wat aan de afgoden herinnerde, uitroeien. Maar de huizen en de akkers konden ze zo overnemen. Ze waren als het ware voor hen gebouwd en aangelegd door de Kanaänieten. Die huizen waren niet verkeerd gebouwd, de akkers op zichzelf niet onheilig. Bij heidenen staan de planten niet andersom in de aarde of zo.

God heeft pedagogische denkbeelden in het menselijke brein gelegd

Dat zie je ook bij de vele mogelijkheden, die de Here God in de schepping heeft gelegd: het buskruit, de televisie, seksualiteit. Stuk voor stuk bewijzen van de grootsheid van de Schepper. Dat staat buiten elke twijfel. Alleen hoe zet je die schitterende middelen, mogelijkheden in? Buskruit heeft veel dood en verderf gebracht. Daarnaast is het ook benut om prachtige wegen door gebergten aan te leggen. De televisie heeft op vele manieren de wereld in de huiskamer gebracht. Via de beeldbuis wordt Gods naam geprezen, maar tegelijkertijd het rijk van de duisternis aantrekkelijk gemaakt. God gaf de seksualiteit aan mensen om samen van te genieten, als beeld van de toekomstige omgang van Hem met zijn volk. Anderzijds wordt het naar beneden gehaald als een vunzig verkoopartikel waar de mens in dreigt te verdrinken.

Zou je het ten aanzien van de opvoeding niet zo moeten stellen: voor opvoeden van kinderen gelden bepaalde regels. Het verkeerde zit hem niet in de eerste plaats in de regel, maar in hoe de mensen die regel hanteren. En vooral: welk doel zij ermee hebben.

Als je nog even teruggaat naar het Bijbelse uitgangspunt dat we kozen: de beroving van de Egyptenaren, zou je dan niet net omgekeerd moeten redeneren?

Alles is van God. Hij gaf de aarde met alles wat zich daarop beweegt en leeft aan de mensen met de opdracht om te ontdekken, te ontwikkelen en te gebruiken. Door de zondeval wordt die opdracht van de mens echter gebrekkig uitgevoerd. Daarvoor kan ik dicht bij huis blijven en hoef ik alleen maar naar mijn eigen functioneren te kijken.

Toegepast op ons onderwerp zou je dan het volgende kunnen zeggen: God heeft pedagogische denkbeelden in het menselijke brein gelegd en met name door pedagogen laten ontdekken en ontwikkelen. Of ze nu geloofden of niet: ze waren werktuigen in Zijn hand, schepselen van Hem. Hij stuurde daarin ook hun denken. Alleen hoe ga je nu om met wat je hebt ontdekt? Met welk doel gebruik je het? Wat mij betreft 'roven' we hun ideeën om de kinderen, die tempel van God zijn, 'met goud te bekleden' door ze tot volle bloei te brengen.

God vraagt van de opvoeders: leid dit kind naar mij

Elk kind is een schepsel van God, of het nu uit gelovige ouders geboren is of niet. Het wordt geboren met de opdracht aan ouders en andere opvoeders het kind tot zijn doel te brengen. Een kind ontwikkelt zich langs de door Hem geschapen route. In die ontwikkeling zit, naast individuele verschillen, een vaste volgorde. Het maakt daarbij niet uit of je gelovig bent of niet. God vraagt van de opvoeders: leid dit kind naar mij. Leer het voor mij te leven. Dat is de norm. Het gevaar is niet denkbeeldig dat we het omdraaien, we denken dan dat anderen norm ontwikkelen en wij nemen daar van over wat ons goed lijkt.

Is dit ook niet wat te horen is uit het woord van Abraham Kuiper: "Er is geen duimbreed of Christus zegt: Het is Mijn!"

God heeft de wereld aan de zorg van zijn kinderen toevertrouwd. Daarvan is de opvoeding niet uitgesloten.

Tot zover mijn terugblik en mijn reactie op de jouwe.

Hartelijke groet,

Jetze Baas

Eenheid, gemeenschap of verbondenheid?

Over de koinônia van de Geest in 2 Korintiërs 13:13

In de Gereformeerde Kerken waren we gewend aan de slotzegen uit 2 Korintiërs 13:13 in de vertaling 1951: 'De genade des Heren Jezus Christus, en de liefde Gods, en de gemeenschap des heiligen Geestes zij met u allen. Amen'. Zo vind ik de tekst nog altijd in de afdeling 'liturgie' in het Gereformeerd Kerkboek afgedrukt (3e druk, 2007, 688). Voorgangers vervingen alleen 'des' door 'van de'.

E.A. de Boer ■

Nu de *Nieuwe Bijbelvertaling* vrijgegeven is, hoor ik als kerkganger steeds vaker de zegen in die versie van de *Nieuwe Bijbelvertaling*. Die loopt in het derde lid uit op: '...en de eenheid met de heilige Geest zij met u allen'. Ik vermoed twee redenen voor het spontane gebruik van die vertaling. De NBV is vrijgegeven, en dus passen sommige voorgangers daar in de kerk de liturgische teksten op aan. Bovendien klinkt de oude versie met 'de gemeenschap van de heilige Geest' ons ongemakkelijk in de oren. In deze schriftstudie ga ik vier punten na.

1. Klopt de vertaling 'eenheid' wel?
2. Gaat het om 'met' of 'van' de heilige Geest?
3. Is het een toezegging of een wens?
4. En wie zegt er in de bijbeltekst 'amen'? Ik beperk mij ertoe de tekst taalkundig te bekijken.

1. Ander woord voor 'eenheid'?

Door de charismatische golven die ook de kusten van Europa bereikten, is er verlangen naar de heilige Geest. We hebben het nodig zijn werkwijze te benoemen, te herkennen. Hem in de gaven bezig te zien. Daarom klinkt de wens of toezegging van 'de eenheid met de Geest' op zich erg mooi. De belofte is immers dat Hij mensen vervullen kan, vol kan maken wanneer de Vader de Geest van zijn Zoon uitzendt in de harten (Gal. 4:6). Hij maakt ons tot zijn tempel (1 Kor. 6:19).

Toch voel ik mij gedrongen kanttekeningen bij de vertaling 'eenheid met de heilige Geest' te maken. De eerste is: het Griekse *koinônia* is letterlijk dat mensen iets gemeenschappelijk heb-

ben, iets met elkaar delen, een partnerschap vormen. Dat zou tot een eenheid kunnen leiden, zoals man en vrouw in het huwelijk. Maar dat hoeft niet.

Voor 'eenheid' had Paulus het woord *henotès* (eenheid) tot zijn beschikking. Dat gebruikt hij in Efeziërs 4:3, een belangrijk vers om te vergelijken, juist in verband met de Geest: 'Span u in om door de samenbindende kracht van de vrede de eenheid te bewaren die de Geest u geeft'. In de vertaling 1951: 'de eenheid van de Geest te bewaren'. Dat is de eenheid die de Geest in de gemeente gestalte geeft. Maar in 2 Korintiërs 13 staat een ander woord: *koinônia*, dat juist het ontmoetingspunt van twee partijen geeft.

- 'Gemeenschap' duidt het precies aan: er ontstaat iets gemeenschappelijks. Er ligt ook een mooie verwijzing naar de 'gemeente' aan die door de inwoning van de Geest ontstaat.
- 'Verbondenheid' is een mooie weergave. De heilige Geest legt de verbinding van God naar mensen.

Gemeenschap is verbondenheid

Het woord komt voor in Handelingen 2:42 als een van de vier opvallende trekken van de gemeente van Pinksteren. 'Zij bleven volharden bij het onderwijs der apostelen en de gemeenschap, het breken van het brood en de gebeden' (Vert. 1951). Dat werd in de NBV: 'Ze... vormden met elkaar een gemeenschap'. Dát is de *koinônia* die onder mensen ontstaat als de Geest op hen is uitgestort. Het is te zien

dat zij iets met elkaar hebben, en ze houden erin vol. 'Gemeenschap' is in de NBV hier haast synoniem met gemeente! Je zou het haast ook in 2 Korinte 13:13 zo vertalen: '...en de gemeente van de heilige Geest met u allen!' In dit verband nodigt ook Filippienzen 2:1 uit tot vergelijking. 'Nu u door Christus zozeer bemoedigd wordt en liefdevol getroost, nu er onder u zo'n grote verbondenheid met de Geest (*ei tis koinônia pneumatos*) is, zoveel ontferming en medelijden, maak mij dan volmaakt gelukkig door eensgezind te zijn'. Uit vers 2 blijkt dat het om gemeenschappelijkheid gaat die van de Geest komt en in de gemeente eensgezindheid, gelijke gerichtheid mogelijk maakt. En tot de dienstbaarheid aan elkaar leidt die de gezindheid van Christus ademt. Eerste kanttekening bij de NBV op 2 Korintiërs 13:13 is dus dat de vertaling 'verbondenheid' aanbeveling verdient.

2. Is de Geest subject of object?

Mijn tweede kanttekening betreft het voegwoord 'met' in het slotdeel van 2 Korintiërs 13 in de NBV: '...de eenheid met de heilige Geest'. Dat legt in het Nederlands het accent bij de hoorders en leest 'met de heilige Geest' als nadere bepaling. Die Griekse woordvorm heet een genitief. Die kennen we in ouder Nederlands nog, zoals in de *Vertaling 1951*: de gemeenschap 'des heiligen Geestes'. De constructie 'de verbondenheid van de Geest' kan uitgelegd worden als a. verbondenheid die de Geest geeft (Hij is het subject) of b. die wij aan Hem hebben (de Geest is het object van, nadere bepaling bij de *koinônia*).

Het ligt voor de hand om de drie versdelen, grammaticaal identiek opgebouwd en door 'en' (*kai*) verbonden, ook op gelijke wijze te vertalen. 'De genade van de Heer Jezus Christus en de liefde van God en de gemeenschap van de heilige Geest met u allen!' Genade wordt nader benoemd als 'van de Heer', de liefde als 'van God' (genitief van het subject). Dan ligt het voor de hand ook het derde zinsdeel zo te lezen: niet wij zijn vertrekpunt (subject), delen in de Geest (die het lijdend voorwerp is), maar Hij is het vertrekpunt van de verbondenheid, waarin 'u allen' (als nadere bepaling) mag delen.

De formulering van de zegen is hier uniek. Meestal benoemt Paulus 'de genade van Christus'. Nu voegt hij er eerst 'de liefde van God' aan toe, en ook nog de heilige Geest. En maakt de zegen tot uitdrukking van de Drie-enige.

Van God uit

Het is grammaticaal mogelijk om 'van de heilige Geest' als genitief van het object te lezen.² Ik noem wat voorbeelden van een vertaling waarbij 'van' niet past.

- Zo schrijft Paulus: 'u bent geroepen tot gemeenschap met zijn Zoon, Jezus Chris-

tus, onze Here' (*eis koinōnian tou huiou sou*, 1 Kor. 1:9). Het verband maakt duidelijk dat het accent op 'u' ligt: 'U bent geroepen...'

- En: 'Is niet de beker van de dankzegging een gemeenschap met het bloed van Christus?' (10:16; vgl. ook Fil. 3:10). De beker van pesach die wij in de hand nemen, vertegenwoordigt het contact met Christus' bloed.

Dus is het taalkundig mogelijk dat de apostel in het ene vers 2 Korintiërs 13:13 van twee genitivi van het subject overgaan op een derde genitivus, dan van het object.³ Toch lijkt mij de parallel Zoon-Vader-Geest doorslaggevend om een subject-genitief te lezen: 'de genade van Christus, de liefde van God, de verbondenheid van de heilige Geest'.

Een en ander ligt niet ver uit elkaar. De verbondenheid die van de Geest uitgaat, schenkt ook verbondenheid mét Hem.⁴ Maar dan met de Geest in de derde plaats, zou ik zeggen. Want de plaats van de Geest is ons met de Zoon te verbinden en door de Zoon met de Vader. 'The concept of believers' personal communion with the Spirit is an unparalleled Pauline notion [...]' (Harris). Zoals de zegen van 2 Korintiërs 13 in de zgn. Jacobusliturgie vertolkt is: 'en de verbondenheid en de gave van de heilige Geest mogen met u allen zijn' (*kai hē koinōnia kai hē dōrea tou hagiou pneumatou eîē meta pantōn hēmōn*).⁵

Een mooie parallel met ons vers is Romeinen 5:1-5 (Panikulam). De liefde van God (Rom. 5:5) komt tot ons in de genade van Christus (5:1-2) én in de gemeenschap van de Geest ('... uitgedragen door de heilige Geest die ons gegeven is', 5:5). *Koinōnia* tussen mensen ontstaat wanneer de Geest in hen komt wonen.

De volgende twee punten gaan ook rechtstreeks over tekst en vertaling van 2 Korintiërs 13:13. Voor liturgisch gebruik zijn er echter meer toepassingen mogelijk (die minder eenduidig door de uitleg van de tekst beslist kunnen worden).

3. Wens of toezegging?

In het Grieks ontbreekt een werkwoordsvorm. Moet het zijn 'De verbondenheid van de Geest is' of 'zij met u allen'? Paulus formuleert een zegenspreuk aan begin of eind van de brieven altijd zonder werkwoordsvorm (dat noemt men een ellips).

- Petrus en Judas schreven wel een werkwoord, en wel in de vorm die een wens uitdrukt (optativus): 'Mogen genade en vrede voor u vermenigvuldigd worden!' (1 Pet. 1:2; 2 Pet. 1:2; Jud. 2:2). De passieve vorm drukt uit: dit moet van God komen.
- Paulus had in vers 11 van hetzelfde 2 Korintiërs 13 geschreven: 'leef in vrede met elkaar - dan zal de God van de vrede met u zijn'. Op een vijftal bevelen volgt een toezegging, uitgedrukt in de toekomstige tijd.

In lijn met deze wensvorm zou bij Paulus dus

een vorm van ‘mogen zijn’ aangevuld kunnen worden (*eiè*). Of in lijn met de belofte een vorm van ‘zullen zijn’ (*estai*). De tegenwoordige tijd ‘is’ vind je in het Nieuwe Testament niet. Heeft Paulus het bewust opengelaten? De NBV heeft, in lijn met het gebruik bij Petrus en Judas, de zegen als wens verwoord. Zoals ook de zegen van de hogepriester uit Numeri 6:23-26 als wens moet worden vertaald (Rose).

Dat de apostel zijn zegenwens ‘aan u *allen*’ richt, is veelzeggend als afsluiting van deze brief aan de gemeente in Korinte waarin zoveel tweedracht voorkwam. Geen deel van de gemeente hoeft van de drievoudige zegen uitgesloten te blijven.

4. Wel of niet be-Amen?

In veel handschriften wordt dit vers én de brief beëindigd met ‘Amen’. In de *Vertaling 1951* en NBV is het weggelaten omdat het in sommige handschriften ontbreekt. Vormde het amen het slotwoord van Paulus’ brief of is het vanuit liturgisch gebruik - voorlezing van de brief, beaamd door de gemeente - bij het overschrijven ingeslopen (Van Spanje)?

Voor het liturgische gebruik van dit vers als zegen maakt dat niet uit: we hebben ervoor gekozen om de zegen door de voorganger te laten uitspreken en de gemeente met gezongen of gesproken ‘amen’ te laten antwoorden. Het be-amen van de zegen kon ook wel eens de reden kunnen zijn waarom het in veel handschriften staat. De brieven werden immers voorgelezen, met de zegenwens aan het einde, waarop een ‘amen’ van voorganger én gemeente passend is.

Over de vraag wie het amen uitspreekt, de voorganger als voorlezer of de gemeente, is een eenduidig antwoord niet mogelijk.

Welke werkwoordsvorm de zegen moet verduidelijken is in Paulus’ brieven niet zwart op wit te lezen. Het vloeit uit de aard van de zegen voort.

Duidelijk is wel dat Paulus een ander woord voor ‘eenheid’ tot zijn beschikking had. En dat aan de betekenis van *koinônia* beter recht wordt gedaan wanneer we bij ‘de gemeenschap’ blijven of ‘de verbondenheid’ kiezen. En dan niet ‘met de Geest’, maar ‘van de Geest’ in lijn met de genade van onze Heer Jezus Christus en de liefde van God. ‘Met’ is door de apostel al gezegd: de drie gaven van de Drie-enige ‘met u allen’.

Dr. Erik de Boer is Universitair docent klassieke talen aan de TU Kampen en hoogleraar Geschiedenis van de Reformatie aan de VU Amsterdam.

Literatuur

Murray J. Harris, *The Second Epistle to the Corinthians. A Commentary on the Greek Text* [The New International Greek Testament Commentary] (Grand Rapids MI, 2005); George Panikulam, *Koinônia in the New Testament. A Dynamic Expression of Christian Life* [Analecta Biblica 85] (Rome, 1979); W.H. Rose, ‘De zegen van de grammatica’ en ‘Het ABC van de zegen’, in: *De Reformatie* 83 (2007-08), 547v, 563-66; H. Seesemann, *Der Begriff Koinônia im Neuen Testament* (Giessen, 1933); T.E. van Spanje, *2 Korintiërs. Profiel van een evangeliedienaar* [CNT3] (Kampen, 2009).

Noten:

1. Harris spreekt van een ‘triad’ (viz. an articular abstract noun in the nominative followed by an articular personal noun in the genitive, with two cases of a conjunctive *kai*, 939).
2. In het nieuwste deel van *Commentaar op het Nieuwe Testament* (overigens een aanwinst en nadere bespreking waard) schrijft E.J. van Spanje: ‘Het zou voor de hand liggen om ook de genitief *tou hagiou pneumatos* (‘van de heilige Geest’) als een genitief subjectief op te vatten: de ‘eenheid’/‘gemeenschap’ (*konoonia*) die door de heilige Geest wordt geschonken.’ Hoe voor de hand liggend ook én door hem zelf zo vertaald (p. 324), toch kiest Van Spanje niet voor deze uitleg. Argument is dat het ook als genitief objectief te interpreteren is (zie de voorbeelden in de tekst, 1 Kor. 1:9; 10:16; Fil. 2:1; 3:10). Dat die interpretatie uitstekend in de context past (325) geldt eveneens van de uitleg dat het om verbondenheid gaat die van de Geest uitgaat.
3. Seesemann vertaalt: ‘Anteilhaben am heiligen Geist’. Hij ziet dat bevestigd door Oecumenicus en in navolging Theophylactus die in de uitleg van *koinônia* de synoniemen *metochè* (aandeel, gemeenschap) en *metalempsis* (deelname, genot) noemen en daarbij schrijven: ‘waardoor wij allen geheilgd zijn, in het bezoek aan ons van de Trooster *koinônioi* van Hem wordend’.
4. 1 Tess. 1:6 ‘*meta charas pneumatos hagiou*’ is vreugde, geïnspireerd door de heilige Geest (Harris; vgl. P.H.R. van Houwelingen, *Tessalonicenzen. Voortgezet basisonderwijs* [CNT3] (Kampen, 2002), 59).
5. Seesemann, 73.

Liedboek gezang 330:

‘Heb dank, o God van alle leven’

lied van de week

Het lied van deze week is ‘Heb dank, o God van alle leven’, waarvan zowel de tekst als melodie van Nederlandse bodem zijn. Of misschien moet ik preciezer zijn: de tekst is van Friese herkomst.

J. Smelik ■

Fedde Schurer

De liedtekst werd namelijk geschreven door de Friese dichter-politicus Fedde Schurer. Hij werd op 25 juli 1898 in Drachten geboren in een gereformeerd gezin. Op jonge leeftijd verhuisde Schurer naar Lemmer. Hij volgde een onderwijzersopleiding en kreeg na voltooiing ervan in 1919 een aanstelling aan een lagere school te Lemmer, waar hij zelf nog onderwijs had genoten. In 1924 trouwde Schurer de onderwijzeres en collega Willy de Vries. Binnen de kerk zette Schurer zich in toememende mate in voor het onderwerp kerk en pacifisme. Hij zou zich zijn hele verdere leven profileren als christelijk pacifist. In het kerkelijk conflict rond Geelkerken stelde hij zich achter de hersteld-verbanders. Dat en vooral het pacifisme dat hij uitdroeg, zorgden ervoor dat hem niet alleen de toegang tot het avondmaal ontzegd werd, maar dat hij tevens als onderwijzer in Lemmer werd ontslagen. Daarop vestigt hij zich in Amsterdam waar hij onder meer aan het Bureau voor Volkskunde (het latere Meertens-instituut) werkte en tevens als onderwijzer aan diverse scholen. Hij is ook op politiek gebied volop actief en inmiddels begonnen met het schrijven en vertalen van gedichten. Nadat Schurer zich eerst bij de gereformeerde hersteld-verband-kerk had aangesloten, besloot hij in 1938 zich aan te sluiten bij de Nederlandse Hervormde Kerk. Na de oorlog, waarin hij in het verzet werkzaam was, keerde hij naar Friesland terug om één van de hoofdredacteurs van de *Friese Koe-rier* te worden. Daarnaast verzette hij veel werk als politicus. Voor de Partij van de Arbeid zat hij van 1956 tot 1963 in de Tweede Kamer. Schurer overleed op 19 maart 1968 te Heerenveen.

Kerklieddichter

Als dichter hield Schurer zich onder meer bezig met het schrijven van kerkliederen en het vertalen van kerkliederen in het Fries. In 1947 verscheen *It boek fan de Psalmen*, in 1955 het *Frysk Psalm- en Gesangboek* en in 1966 en 1969 het tweedelige *De gitaer by it boek*.

Schurer heeft een korte tijd meegewerkt aan de totstandkoming van de nieuwe psalmberijming van de Hervormde Kerk en was lid van de dichtersgroep (het ‘Landvolk’) dat zich daar mee bezighield. Maar omdat hij niet geloofde in een ‘collectief dichterschap’ en ook weinig plezier ondervond dat zijn werk op gezag van bijbel-exegeten gewijzigd moest worden, besloot hij zich al spoedig terug te trekken.

In de *Psalmberijming* 1967 zijn gelukkig toch nog twee psalmen van Schurer opgenomen, waarvan hij Psalm 13 als enige auteur heeft vervaardigd, terwijl hij één van de dichters is van Psalm 19. In het liedboek staat daarnaast één liedtekst van Schurer: ‘Heb dank, o God van alle leven’.

Dit lied heeft Schurer in 1954 geschreven en ingestuurd naar aanleiding van een prijsvraag die het Nederlandsch Bijbelgenootschap had uitgeschreven ter gelegenheid van zijn 140-jarig bestaan, die trouwens gelijktijdig viel met het 150-jarig bestaan van The British and Foreign Bible Society. Deze aanleiding tot het schrijven van het lied verklaart ook voor een belangrijk deel haar inhoud: God heeft ons zijn woord gegeven (str. 1), dat spreekt in alle talen (str. 2) en dat verspreid moet worden over heel de aarde (str. 3).

Het eerste couplet zingt over het woord dat God geopenbaard heeft, waarna in de tweede strofe bezongen wordt dat dit woord de mens

doet (her)leven. De slotstrofe draait om de gedachte dat dit woord onvergankelijk en eeuwig is.

Mooi is dat Schurer vooral aan het einde van elk couplet concrete bijbelteksten heeft verwerkt. In de laatste twee regels van couplet 1 horen we Jezus' woorden uit Matteüs 11:25. Couplet 2 eindigt met een verwijzing naar Psalm 56:14 en het slot van couplet 3 refereert aan Jesaja 40:6-8 en 1 Petrus 1:24 en 25.

Melodie

De melodie is van de Nederlandse organist, componist en muziektheoreticus Johannes Gijsbertus Bastiaans (1812-1875), die onder meer in Duitsland studeerde bij Felix Mendelssohn-Bartholdy en van 1858 tot 1878 stadsorganist van de Haarlemse Grote of Sint-Bavokerk was. Voor de *Vervolgbundel op de Evangelische Gezangen* componeerde Bastiaans 34 nieuwe melodieën, waaronder de bekende wijs 'De Heer is mijn herder' (LvK gez. 14) en 'Daar is uit 's werlds duistere wolken' (LvK gez. 26). In dezelfde bundel staat Bastiaans melodie bij het zendinglied 'Straks groeten w'onze moederstranden' van J.J.L. ten Kate. Het is deze melodie, één van de betere melodieën van Bastiaans, die de samenstellers van het *Liedboek* gekoppeld hebben aan het lied van Schurer. Het is een karakteristieke Bastiaans-melodie

met de afwisseling van twee- en driedelige maten en het veelvuldig gebruik van kwartsprongen.

In deze rubriek komen we vaak melodieën tegen die in de zogeheten 'Bar'-vorm geschreven zijn. Dat wil dat zeggen dat de melodie uit twee delen bestaat: een Aufgesang, waarbij de aanvangsregels herhaald worden, en een Abgesang. Ook het lied van deze week heeft deze vorm. Maar het bijzondere is wel dat regel 3 niet helemaal gelijk is aan regel 1: de derde noot verschilt namelijk. Daar moeten we dus even op attent zijn bij het aanleren. Verder wijkt de melodie van de traditionele 'Bar'-vorm af doordat regel 2 en 4 dan wel aan elkaar verwant zijn, maar dat de vierde regel een kleine terts lager genoteerd staat dan regel 2. Daardoor horen we in regel 4 de tweede melodieregels niet in majeur maar in mineur.

In het tweede deel (Abgesang) wordt de melodie vanaf de lage noot c in regel 5 (op het woordje 'nacht') voortgestuwd naar het hoogtepunt van de melodie die aan het slot van de voorlaatste regel ligt.

Zoals alle Bastiaans-melodieën moet deze melodie in een breed tempo gezongen worden. De kwartnoot is teleenheid en heeft een metronoomwaarde van circa MM 84.

Dr. Jan Smelik is hymnoloog-musicoloog en woont te Steenwijk.

HOOFDREDACTEUR:

Prof. dr. A.L.Th. de Bruijne

OVERIGE REDACTIELEDEN:

Dr. E.A. de Boer, Prof. dr. S. Griffioen, Prof. dr. G. Kwakkel, Drs. B. Luiten, coördinator 'Kerkelijk leven' en 'Wandelen met God', Dr. J.H.F. Schaeffer, J. Westert, coördinator 'Samenleving'.

MEDEWERKERS:

J.J.D. Baas, coördinator 'Opvoeding en onderwijs', J.M. de Jong, rubriek 'Kunst', Ds. G. Riemer, coördinator 'Van binnen naar buiten', Dr. J. Smelik, rubriek 'Kerk en muziek', Drs. H. Veldman, rubriek 'Kort historisch'.

BESTUURSLEDEN STICHTING

DE REFORMATIE:

A. Verhoeff (voorzitter),
Drs. B. Bos (secretaris),
F.H. Haveman (penningmeester)

BLADMANAGEMENT:

Mevrouw M.T. Kremer
Scholma Druk bv, Postbus 7
9780 AA Bedum, tel. 050 3013636
Alle stukken voor de redactie bij voorkeur per
E-mail: reformatie@scholma.nl, ingeval per
post via bovengenoemde postbus.
Uitgever: Print Media bv, Bedum
Technische realisatie:
Scholma Druk bv. Bedum

ADMINISTRATIE EN

ADVERTENTIES:

Scholma Druk, postbus 7,
9780 AA Bedum.
Telefoon: 050 - 3653537.
Fax: 050 - 3012732
(o.v.v. Reformatie).
E-mail: reformatie@scholma.nl
Aanlevering advertenties in overleg.
ING Bank: 66.30.92.620

ABONNEMENTSPRIJZEN:

€ 49,95 per jaar
studenten € 19,50;
buitenland € 130,00
- abonnementsjaar loopt van
1 januari t/m 31 december

- opzegging van het abonnement dient
1 maand voor aanvang van het nieuwe
abonnementsjaar schriftelijk of per
e-mail te geschieden (voor 1 december)
Losse nummers € 1,50 (incl. porto).

De Reformatie is op Daisy cd-
rom verkrijgbaar bij de Chr.
Blindenbibliotheek voor blinden
en slechtzienden.
Tel. (0341) 565499.

ADVERTENTIES (acquisitie en verkoop):

J. Hoogenboom, tel. 050-4091204,
fax 050-4091252
e-mail: info@hoogenboom-communicatie.nl
Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

Web: www.dereformatie.nl
ISSN 0165-5191

Rectificatie

In mijn artikel 'Leve het Lam!', in *De Reformatie*, jrg. 84, nr. 12 (20 december 2008), 195-197, schreef ik over het feit dat A. de Ruiter te Enkhuizen zijn ambt als predikant neerlegde en zijn handtekening onder de belijdenisgeschriften teruggenomen had. In het *Nederlands Dagblad* van 5 december schreef hij dat de 'schuld- cq. strafbetalingsleer' moet worden weggedaan. In mijn reactie stelde ik de vraag: kan hij 'aan het avondmaal deelnemen als zijn overtuiging haaks staat op het gereformeerde onderwijs ten aanzien van het avondmaal?' En vervolgde: 'ik kan mij voorstellen dat leertucht ook nodig is voor een lid van de gemeente dat op een cruciaal punt dwaalt.' Deze gehele passage herroep ik bij dezen en betuig er mijn spijt over. Ik mag mij immers niet publiek raken aan wat tot de bevoegdheid van de kerkenraad behoort. Vurige betrokkenheid mag niet met onheilig vuur vermengd worden.

E.A. de Boer

Nederlandse Stichting
"Verpleegkundigen
voor Israël"

Ook uw steun is nodig!

De V.V.I stelt zich al meer dan 30 jaar ten doel:

Israël helpen met de verpleging
van alle bevolkingsgroepen,
ongeacht afkomst en overtuiging.

***Verpleegkundige Hulp
discrimineert niet...***

Giften graag op giro 3885840

t.n.v. Penn. VVI, Postbus 476,
3440 AL Woerden

internet: www.zorg4israel.nl

Ook bemiddeling bij uitzending vrijwilligers

Geeft u óm Israël, geef dan vóór Israël

MOOIE RAMEN

vertrouwd verzekerd

Je hebt met specialisten te maken.
Dat merk je in alles.

speciale verzekeringen voor kerken, zorginstellingen en monumenten

donatus

Postbus 500 5240 AM Rosmalen www.donatus.nl tel. 073 - 5221700